

ΠΑΡΙΣΙΝΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

ΤΟΥ ΚΡΙΜΑΪΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (1).

(Φιλέλληνες.)

Μετὰ ἓν μόνον ἔτος ἐπανεῖδον τὸν κύριον Γираρδῖνον · ἰδοὺ δὲ εἰς ποίαν περίστασιν. Ὁ γνωστὸς γλύπτης κύριος Κόστος, ὑπότροφος τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐν Παρισίοις, ἐπεθύμει θερμῶς νὰ γλύψῃ τὴν προτομὴν τοῦ διασῆμου καθηγητοῦ, καὶ μὲ ἐπεφόρτισε νὰ ζητήσω τὴν χάριν αὐτὴν ἐκ μέρους του. Ἐλαβον διὰ τὸν κύριον Σαὶν Μάρκον Γираρδῖνον ἐπιστολὴν συστατικὴν τοῦ συναδέλφου του κυρίου Ἐδουάρδου Λαβουλαί. Ὁ κύριος Γираρδῖνος ἐνέδωκε καλοκαγάρθως εἰς τὴν παράκλησιν τοῦ κυρίου Κόστου.

Ὁ Ἕλλην γλύπτης ἐγνώριζε λίαν ἀτελῶς τὴν Γαλλικὴν καὶ μὲ παρεκάλεσε νὰ παρευρίσκωμαι κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἐργασίας, ὅπως συννενοῖται δι' ἐμοῦ μετὰ τοῦ ἐνδόξου προτύπου. Αἱ ἐλάχισται λεπτομέρειαι τῆς ζωῆς δεικνύουσι τὸν ὑπέροχον ἄνθρωπον. Ὁ κύριος Γираρδῖνος ἐδίστασε κατ' ἀρχὰς νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ἐνόχλησιν, ἣν ἐκέρδησε διὰ τοῦ φιλελληνισμοῦ του · ἀλλ'

(1) Ἐκ τῶν ἀναμνήσεων τούτων ἐξηλείφθη πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ προσβάλλῃ τὴν Τουρκίαν.

ὁ δισταγμὸς οὗτος ὑπῆρξεν ἐνδόμυχος, σχεδὸν ἀδιόρατος· ἅπαξ ὅμως τῆς ὑποσχέσεως δοθείσης, ἀπέφυγε πᾶσαν ἐπίδειξιν ἀνθρώπου πολυασχόλου καὶ ἐπὶ ὀκτὼ διώρους συνεντεύξεις οὐδὲν ἔδειξεν ἵχνος ἀνυπομονησίας ἢ καμάτου. Ὁ γλύπτης ἦτον ἀπηλπισμένος· δὲν ἐδύνατο νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἔργον τοῦ τὴν νοήμονα ἔκφρασιν τῆς ωραίας τοῦ Γираρδίνου φυσιογνωμίας· « Ἡ ἔκφρασις αὐτὴ δὲν ἔχει σῶμα, μοὶ ἔλεγε μὲ τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς· ἐνῶ πηγαίνω νὰ τὴν συλλάβω, μὲ διαφεύγει. » Μάτην ἠγωνίζετο νὰ εἰκονίσῃ τοὺς κανονικοὺς ἀλλ' ἀεικινήτους χαρακτῆρας τῆς μορφῆς τοῦ Κ. Γираρδίνου.... Ἐὰν τὸ πρότυπον ὠμίλει, ἡ φυσιογνωμία ἐσχολίαζε πᾶσαν λέξιν...· ἔὰν ἐσιώπα, αἱ διάφοροι μύχαι σκέψεις εἰκονίζοντο ἐπ' αὐτῆς. Ὁ μέγας ζωγράφος Ὁράτιος Βερνέ, λαλῶν ποτε περὶ προσωπογραφιῶν, εἶχεν ἐκφράσει τὴν ἀνικανότητα τῆς τέχνης πρὸς ἀπεικόνισιν τῆς μορφῆς τοῦ κυρίου Γираρδίνου.

Ἡ προτομὴ τοῦ κυρίου Κόσσου ἐγένετο δεκτὴ εἰς τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν τοῦ 1835, ὅπου προεκάλεσε πολλῶν τὰ σκώμματα. Ὁ κύριος Du Pays, συντάκτης τῆς Illustration, εὔρε πολὺ δυσάρεστον διὰ τὸν κύριον Γираρδῖνον νὰ τὸν κακομεταχειρίζωνται τοιοῦτοτρόπως οἱ φίλοι του· ἄλλοι δ' ἐψιθύριζον διαβαίνοντες πρὸ τῆς προτομῆς, « Ἴδου εἰς τί ἐκτίθεται κἀνεὶς ὦν φιλέλλην (About), » Καὶ ἐν τούτοις ἡ προτομὴ τοῦ στρατηγοῦ Φαβιέρου, ἔργον τοῦ κυρίου Κόσσου ἐπίσης, κειμένη παρὰ τὴν προτομὴν τοῦ κυρίου Γираρδίνου, ἤρκει πρὸς δικαιολόγησιν τοῦ Ἑλλήνος γλύπτου.

Ὁ κύριος Σαὶν Μάρκος Γираρδῖνος διήρχετο τὸ θέρος εἰς Βερσαλλίας. « Εἶναι πληκτικὸν μέρος ! » τῷ εἶπον μίαν ἡμέραν. « Ὅχι, ἀπεκρίθη, ἀλλὰ σοβαρὸν, καὶ ἐν γένει αἱ γυναῖκες καὶ οἱ νέοι δὲν εὐχαριστοῦνται εἰς τοιαῦτα μέρη. » Ἐλαλοῦμεν ἄλλοτε

περὶ τῆς ψευδοῦς ιδέας, ἣν σχηματίζουν συνήθως οἱ ξένοι περὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου ἐν Γαλλίᾳ. « Οἱ ξένοι δὲν εἰσδύουσιν ἐντὸς τῆς οἰκογενείας, μοὶ εἶπε, συχνάζουσιν εἰς τὰς συναναστροφάς, σχετίζονται μὲ τοὺς παρεκτρεπομένους ἐν αὐταῖς καὶ κρίνουσιν ὅλους ἐκ τῶν ἐξαιρέσεων ἐκείνων. » Ὅτε ἡ νεότης δὲν ὑπέδεχθη λίαν εὐμενῶς τὸν κύριον Sainte-Beuve, ἀρχόμενον τῶν παραδόσεών του εἰς τὸ Γαλλικὸν γυμνάσιον, ὁ τόσον ἀγαπητὸς καθηγητὴς τῆς Σορβόννας μοὶ εἶπεν · « Ὅλα δύναται τις νὰ εἶπῃ εἰς τὸ ἀκροατήριον · ἀρκεῖ νὰ ἡξεύρῃ νὰ τὸ παρασκευάσῃ εἰς τὸ νὰ τ' ἀκούσῃ. »

.

« Ἐξημερώσατε δύο ἄρκτους! » μοὶ ἔλεγον εἰς Ἰ' κρισίους ὅσοι ἐμάνθανον μετὰ πόσης ἀγαθότητος ἐφέροντο πρὸς ἐμὲ ὁ κύριος Βουασσονὰδ καὶ ὁ κύριος Πρόσπερος Μεριμέ.

Ἐγνώρισα τὸν ἓνα διὰ τοῦ ἄλλου.

Εἰς τὸν κύριον Βουασσονὰδ παρουσιάσθην φέρων συστατικὴν ἐπιστολὴν τοῦ πατρός μου.

— Τί κάμνουν εἰς τὰς Ἀθήνας; μ' ἠρώτησεν ὁ διάσημος Ἑλληνιστής.

— Ἐρίζουν διὰ τὸν Παχυμέρην σας.

— Ἀλήθεια; τὸν ἀνεγνώσατε;

— Τὰ τελευταῖα φύλλα μόνον.

— Πῶς αὐτό;

— Ἐν καὶ μόνον ἀντίτυπον ὑπῆρχεν εἰς Ἀθήνας, καὶ ὁ εὐτυχὴς κτήτωρ αὐτοῦ διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τὸ διένεμε κατὰ φύλλα.

— Ἀλήθεια! καθὼς τὰς ἐφημερίδας εἰς τὰ καφφενεῖα.

Καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Παχυμέρους ἐξεκαρδίζετο γελῶν.

— Ἐλθετε νὰ μὲ ἴδῃτε εἰς Passy, rue de la Pompe, 9..., νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ ὑμῶν.

Οὕτω, χάρις εἰς τὸν συμπατριώτην μου Παχυμέρην, ὑπερέβην τὸ κατώφλιον τῆς θύρας τοῦ πρυτάνεως τῶν Γάλλων Ἑλληνιστῶν, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε διέβησαν φίλοι εἴκοσιν ἐτῶν.

Ὁ οἶκος τοῦ κυρίου Βουασσονὰδ ἦτο κομψὸς καὶ καθάριος, ὅμοιος μὲ Ἀγγλικὸν ἐξοχικὸν οἶκον. Ὁ κύριος Βουασσονὰδ δὲν μὲ παρουσίασεν εἰς τὴν οἰκογένειάν του, οὐσαν μυστήριον δι' ὅλους, ἀλλὰ μοὶ ἔδειξε τὴν βιβλιοθήκην του· δηλαδὴ ὅλην τὴν οἰκίαν, διότι πᾶν δωμάτιον ἦτο πλήρες βιβλίων· ἦσαν ὅμως ἄριστα κατατεταγμένα, καὶ ἄνευ δισταγμοῦ εὕρισκεν ὅ,τι ἐζήτει. Τὴν αὐτὴν τάξιν παρατήρησα καὶ εἰς τὰ βιβλία τοῦ κυρίου Γираρδίνου.

Ὁ κύριος Βουασσονὰδ μοὶ ἔδειξε μετ' ἰδιαιτέρας στοργῆς Ἀγγλικά τινα μυθιστορήματα, κομψῶς δεδεμένα, τὰ ὁποῖα, νέος ὢν, εἶχεν ἐπικρίνει ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Συζητήσεων, καὶ τινα βιβλία νεοελληνικά. Μοὶ ἔδειξεν ἐπίσης τὴν ὕλην πρὸς σύνταξιν Γαλλο-νεοελληνικοῦ λεξικοῦ, μὲ τὸ ὁποῖον, ὡς ἐξεφράζετο, «δισκέδαζε» πρὸ πολλοῦ. Ἐπειτα ἤνοιξεν ἐν παράθυρον, καὶ μοὶ ἔδειξε τὸν κῆπὸν του καὶ ἄνθη τινὰ ἰδίως, τὰ ὁποῖα ἐπεμελεῖτο μόνος.

Τρεῖς ὥρας ἔμεινα εἰς τὸ σπουδαστήριόν του, ἀκούων τὸν σοφὸν γέροντα λαλοῦντα περὶ ὅλων, περὶ τοῦ Κοραῆ, ὃν εἶχε γνωρίσει, περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, ἣν ἐπεθύμει παντὸς γαλλισμοῦ ἐλευθέραν, περὶ τῶν νεωτέρων Γαλλικῶν μυθιστορημάτων, ἅτινα ἀπεστρέφετο, καὶ τῶν Ἀγγλικῶν, ἅτινα ὑπερηγάπα. Ἀντηλλάξαμεν λέξεις τινὰς ἀγγλιστί· ἦτο μᾶλλον ὑπερήφανος διὰ τὴν γνῶσιν τῆς Ἀγγλικῆς παρὰ διὰ τὴν βαθυτάτην τοῦ Ἑλληνικῆν πολυμαθειαν.

Ὁ Βουασσονὰδ μ' ἐσύστησεν εἰς τὸν κύριον Πρόσπερον Μερριμέ (1).

Εἰς τὸν Παχυμέρην ὀφείλω τὴν εἰσοδόν μου εἰς τὸν δυσπρόσιτον οἶκον τοῦ κυρίου Βουασσονὰδ καὶ εἰς τὸν Goethe τὴν

(1) Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του, ὁ περίδοξος Ἑλληνιστὴς μοὶ ἀπέστειλε τὴν ἐπομένην ἐπιστολήν·

« Ἡ ἐπιστολή σας, κύριε, μ' εὐχαρίστησε πολὺ, καὶ μετὰ προθυμίας ἀπαντῶ. Ἐλπίζω ν' ἀνευρεθῇ ἡ πρὸς ὑμᾶς ἐπιστολή μου ἐκείνη, ἣν δὲν ἐλάθετε ἀκόμῃ. Εἶχε σταλῇ ἐκ Πασσὺ τὴν πρωΐαν τοῦ Σαββάτου, πρώτη Ἀπριλίου, καὶ θὰ ἔφθασε τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τὴν ἐπιγεγραμμένην διεύθυνσιν, *carrefour de l'Odéon*, n° 9. Σᾶς ἐδίδον ἐν αὐτῇ νέας τινὰς πληροφορίας περὶ τοῦ σοφοῦ σας Κοραῆ.

« Πρὸ πολλοῦ χρόνου ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς βραδύτητος ἀσχολοῦμαι εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ λόγου τοῦ Λυσίου ὑπὲρ τοῦ Ἑρατοσθένους φόνου. Κατ' ἀρχὰς ἐσκόπουν νὰ ἐπισυνάψω καὶ τὰ μακρότατα σχόλια, τὰ δημοσιευθέντα τῷ 1593 ὑπὸ Downes, καθηγητοῦ τοῦ ἐν Κανταβριγίᾳ Πανεπιστημίου· ἀλλὰ σκεφθεὶς ὠριμώτερον, εἶδον ὅτι σήμερον ἡ μόνη ἀξία τῶν σχολίων αὐτῶν εἶναι ἡ σπανιότης των. Καὶ ἔπειτα ἀνεμνήσθην τοῦ ἀξιώματος τοῦ Καλλιμάχου, « Καλλιμάχος ὁ γραμματικὸς τὸ μέγα βιβλίον ἶσον ἔλεγεν εἶναι τῷ μεγάλῳ κακῷ. » Θ' ἀρκεσθῶ λοιπὸν εἰς τοῦ Λυσίου τὸ ἔργον, τὸ μικρὸν αὐτὸ ἀριστούργημα. Καὶ πάλιν καὶ αὐτὴ ἡ ἐργασία εἶναι ἀρκετὴ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς ὀφθαλμούς μου. Δέχθητε τὴν εἰλικρινῇ μου ἀφοσίωσιν. »

Ἴδου ἡ περὶ Κοραῆ ἐπιστολή, περὶ ἧς ὁ λόγος ἀνωτέρω.

Πέμπτη 12 Ἀπριλίου 1855.

« Ἐλπίζω, Κύριε, ὅτι ἔτυχον ἤδη συγγνώμης σας, μὴ δεχθεὶς τὴν χθεσινὴν πρότασίν σας. Οἱ διάσημοι συγγραφεῖς, οἵτινες θὰ σας παράσχωσι τοῦ καλάμου των τὴν ἀρωγὴν, κέκτῃνται ἀναμφισβήτητον ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης. Διὰ τί νὰ προσθέσω εἰς τοιαῦτα ὀνόματα καὶ τὸ ἄσημόν μου ὄνομα; ἐν τίνι δικαίωματι δύναμαι νὰ κρίνω τοῦ σοφοῦ δόκτορός σας τὰ ἔργα; ποίαν γνώμην δύναμαι νὰ ἐκφράσω περὶ τῆς γλώσσης, ἣν ἐκεῖνος ἐπλασε, καὶ ἦν τόσον τραχέως ἐπέκριναν ὁ Μηνᾶς, ὁ Κοδρικᾶς καὶ ἄλλοι; Ὁ κύριος Brunet, ὁ κύριος Hase ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφράσωσι τοιαύτην γνώμην, ἐγὼ ὄχι. Συνέλεξα τυχαίως γεγονότα τινὰ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βιβλιογραφικά. Ἐχουσιν ἴσως ἐνότητά τινα, ἀλλ' ἐνότητα λίαν περιορισμένην. Ἰδιαίτερα, ἰδιωτικὰ γεγονότα δὲν ἠξεύρω σχεδὸν καθόλου, διότι μετὰ τοῦ Κοραῆ δὲν εἶχον σχέσεις. Ἦτο στενῶς συνδεδεμένος μετὰ τοῦ Clavier, τοῦ μεταφραστοῦ τοῦ Πανσανίου, μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Thurol, ὀλίγον δὲ μετὰ τοῦ Chardon La Rochette καὶ τοῦ Villoison. Ἐμὲ ἐτίμα διὰ τῆς ὑπολήψεώς του· μοὶ τὸ ἀπέδειξε διὰ τῆς προσφορᾶς τῶν συγγραμμάτων του καὶ μνημονεύσας με ἐνίοτε εὐγενῶς. Κατ' οἶκον ὁμῶς δὲν τὸν ἔβλεπον. Καὶ αὐτὸς ἠγάπα τὴν μοναξίαν, καὶ ἐγὼ ἤμην φύσει ἀγρίος. Οὐδέτερος δ' ἐφήρμαζε τὸ ὠραῖον ἀξίωμα· « Μὴ ἀφίνης τὸ χόρτον νὰ φύηται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς φιλίας. »

Συμβουλευθήτε περὶ Κοραῆ τὰ Ἀνάμικτα τοῦ Chardon La Rochette, τὴν βιο-

εὐμενῇ ὑποδοχὴν τοῦ κυρίου Μεριμέ. Ὑπηρέτρια μεσῆλιξ μὲ εἰσήγαγεν εἰς τὸ σπουδαστήριον τοῦ συγγραφέως τῆς Κολόμβας, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε καὶ ὡς αἵθουσα συγχρόνως.

Ὁ κύριος Μεριμέ μόλις ἀνύψωσε τὴν κεφαλὴν καὶ, νεύσας μοι νὰ καθίσω, μοὶ εἶπε·

— Θέλετε μίαν ἐπιστολὴν διὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἐπιθεωρήσεως τῶν δύο κόσμων;

— Μάλιστα, κύριε.

Ἐπλησίασεν εἰς τὸ γραφεῖόν του καὶ ἔγραψε λέξεις τινὰ διὰ τὸν κύριον Buloz.

Ἐνῷ ἔγραφε, δὲν ἤξεύρω τί μοὶ ἦλθε καὶ τῷ εἶπον·

— Ἡ βαρόνη Mayendorff πρὸς ἣν εἶπον τὸ πρῶτ' ὅτι ἐσκόπευον νὰ σᾶς ἴδω, ἐνεθυμήθη τί ἔλεγεν ὁ Gæthe περὶ τῶν ἔργων σας....

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς ἔστρεψε νωχελῶς τὴν κεφαλὴν πρὸς ἐμέ.

— Τέκνον μου, εἶπεν ὁ Gæthe πρὸς τὴν βαρόνην, ἐξηκολούθησα, ἀπὸ τοὺς συγχρόνους μυθιστοριογράφους τῆς Γαλλίας ἀναγίνωσκε μόνον τὸν Μεριμέ, αὐτὸν ἀναγίνωσκε πάντοτε.

γραφίαν τῶν ζώντων, 1812, τόμον Α', σελ. 230, ὅπου κατεχώρισα ἄρθρον τι περὶ τοῦ δόκτορος. Ἐν αὐτῷ ἐμνημόνευσα καὶ ἐκδόσεώς τινος τοῦ Λόγγου, Didot 1812, ὡς ἔργου τοῦ Κοραῆ. Ὁ Courier, ἴδε ἔργα του, σελ. 308, μοὶ ἔγραψεν ἰσχυριζόμενος ὅτι ἠπατήθη, ὅτι ἐξέλαβον τὸν Κοραῆν ἀντὶ τοῦ Βισκόντη. Ἄλλ' ὁ Courier εἶχεν ἁδίκον. Ὁ Sinner, ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Λόγγου του XIX, ἀναφέρει ἀδιστάκτως τὴν ἐκδόσιν τοῦ Κοραῆ, καὶ ὁ Chardon La Rochette, τόμος 2, σελὶς 43, ἀποδίδει ῥητῶς τὴν ἐκδόσιν τοῦ ὠραίου ἐκείνου τόμου εἰς τοῦ Κοραῆ τὰς φροντίδας. Ὁ αὐτὸς Sinner, ἐν τῇ παγκοσμίῳ βιογραφίᾳ τοῦ Michaud, τόμος 61, παράρτημα, ἀφιέρωσεν ἐκτεταμένον ἄρθρον εἰς τὸν Κοραῆν.

Ὁ Κοραῆς, μιμούμενος τὴν αὐστηράν μετριοφροσύνην ἀρχαίων τινῶν Ἑλλήνων, τοῦ Ἀγησιλάου π. χ., δὲν ἐζωγραφήθη ποτέ. Ἄλλ' Ἕλλην ζωγράφος, ὁ Σμόλκης, ἐὰν καλῶς ἐμάντευσα τὴν δυσανάγνωστον ἐπιγραφὴν, τὸν ἐσχεδίασεν ἐν ἀγνοίᾳ του, καὶ ἡ εἰκὼν ἐχαράχθη ὑπὸ τοῦ Müller μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν·

A. ΚΟΡΑΗΣ.

Ἑλλὰς τὴν σὴν εἰκόνα ἀθάνατον ὀρᾶν βουλομένη
Σοῦ μὴ διδόντος ὀμμασιν Ἕλληνας ζωγράφου ὑφῆρπασεν.
Ἀφιεροῦται τοῖς Ἕλλησιν.

Ἡ σοβαρὰ μορφή τοῦ κυρίου Μεριμέ κατέστη γλυκυτέρα.

— Δὲν ἤξευρον ὅτι ἡ βαρόνη μὲ εἶχεν εἰς τὴν εὐνοϊάν της, εἶπε, καὶ μοὶ ἔτεινε συγχρόνως τὴν συστατικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Θεὸν τῆς ὁδοῦ τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου. Ἐκτοτε ἡ πρὸς ἐμὲ εὐμένεια τοῦ κυρίου Μεριμέ ὑπῆρξεν ἀδιάλειπτος· μοὶ ἤνοιξε τὰς στήλας τοῦ Μονήτορος, μὲ ἐβοήθησε διὰ τῶν συμβουλῶν του, διώρθωσε τὰ πρῶτά μου δοκίμια, καὶ ἐκάλυψε τέλος διὰ τῆς αἰγίδος τοῦ ἐνδόξου ὀνόματός του τὰ πρῶτά μου βήματα ἐν τῷ φιλολογικῷ σταδίῳ. Χάρις εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν, δι' ἧς ἐκόσμησε *les Contes et Poèmes de la Grèce moderne*, τὸ ἔργον μου ἐκεῖνο ἡξιώθη τριάκοντα μετατυπώσεων καὶ πλείστων μεταφράσεων, καὶ ἡ δευτέρα του ἔκδοσις, τὴν ὁποίαν ἐντὸς ὀλίγου θὰ διαδεχθῇ τρίτη, κατέλαβεν ἐπίζηλον θέσιν εἰς τὴν *Bibliothèque choisie d'Éverard de Leipzig*.

Ὑπὸ περίβλημα Ἀγγλικοῦ ἐγωϊσμοῦ ὁ συντάκτης τοῦ *Tu r-
hennikoῦ ἀγγείου* κρύπτει καρδίαν ἀγαθὴν καὶ εὐγενῆ.

Μ' ἔδωκέ ποτε συστατικὴν ἐπιστολὴν διὰ τὴν κυρίαν Πισκατόρη· τὴν ἐπαύριον τὸν ἀπῆντησα εἰς τὴν Ἀκαδημίαν.

— Σὰς εὐχαριστῶ διὰ τὸν τίτλον, τὸν ὁποῖον μοὶ ἔδωκατε... εἶμαι περισσύτερον ὑπερήφανος δι' αὐτὸν παρὰ δι' ὅλους τοὺς τίτλους καὶ τὰ παράσημα τῆς γῆς...

— Ποῖον τίτλον;

— Τοῦ φίλου σας.

Διότι ὁ κύριος Μεριμέ δὲν ἐπιδαφιλεύει τὸ ἐπίθετον αὐτὸ, ὅσον ἄλλος τις διάσημος μυθιστοριογράφος.

.

Ἡ κυρία Mohl, ἡ θετὴ θυγάτηρ τοῦ Fauriel, μὲ παρουσίασεν εἰς τὸν Augustin Thierry.

Ὁ μέγας ιστοριογράφος κατῴκει τότε εἰς τὸν οἶκον, ἐν ᾧ καὶ ἀπέθανε, rue du Mont-Parnasse, n° 35.

Εἰς τὰς 4-5 μ. μ. ἐδέχετο, ὅσους ἤθελε νὰ τιμήσῃ δι' ἰδιαιτέρας εὐνοίας· εἰς τὰς 9 μ. μ. ἐδέχετο πάντας ἀνεξαιρέτως Βαθυτάτη σιωπὴ ἐπεκράτει εἰς ὅλον τὸν οἶκον. Ἄμα ἐσήμαινεν ἡ ἐννάτη, οἱ ἐν τῇ αἰθούσῃ ἤκουον τὸν κρότον θυρῶν ἀνοιγομένων καὶ κλειομένων ἀλληλοδιαδόχως καὶ βραδέως· ἔπειτα τὰ πορφυρᾷ παραπετάσματα ἠνοίγοντο καὶ ἐφαίνετο ὁ ἀνακλιντῆρ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο προσηλωμένος ὁ Thierry, τυφλὸς καὶ παράλυτος. Ὅλοι δ' ἀμέσως ἀνηγείροντο εὐλαβῶς. Ὁ ὑπηρέτης ἐκύλιε τὸν ἀνακλιντῆρα ἄχρι γωνίας τινὸς τῆς αἰθούσης καὶ ὀνομάσας εἰς τὸν κύριόν του τοὺς παρόντας ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἀπεσύρετο. Ὁ Αὐγουστῖνος Thierry ἀπέτεινε τότε τὸν λόγον πρὸς ἕκαστον ἰδίᾳ, καὶ ἐπὶ τέλους ἡ συνομιλία καθίστατο γενικὴ.

Ἀπερίγραπτον θλίψιν ἐπροξένει ὁ ἀκίνητος ἐκεῖνος σωρὸς, ὅθεν ἡ ζωὴ εἶχεν ἀποσυρθῇ, συγκεντρωθεῖσα εἰς ἓν μόνον ὄργανον, τὸν ἐγκέφαλον. Ἀλλὰ τὸ εὐγενὲς ἐκεῖνο τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος μέλος πόσῃν ὑπερτροφίαν ζωῆς εἶχεν ἀποκτήσει διὰ τούτου! μετὰ πόσης εὐκολίας ἡ εὐρεῖα ἐκείνη διάνοια περιελάμβανε τὴν ἀπέραντον ἔκτασιν τῆς ἐπιστήμης!

Ὁ Αὐγουστῖνος Thierry ἐλάλει ὀλίγον τὴν νεοελληνικὴν· εἶχε δὲ πρὸ πάντων ἀρίστην προφοράν (1). Ἦτον ἐξοικειωμένος μὲ τὰ δημοτικὰ μας ᾄσματα καὶ, μεμφόμενός ποτε ἀρχαῖον φίλον ἐπὶ ἀμελείᾳ, τῷ εἶπε·

Παρηγοριὰ ἔχει ὁ θάνατος, παρηγοριὰ ἔχει ὁ Χάρος·

Ὁ ζωντανὸς ὁ χωρισμὸς παρηγοριὰ δὲν ἔχει.

(1) Ὁ Αὐγουστῖνος Thierry εἶχεν ἀναλάβει τὰς τυπογραφικὰς διορθώσεις τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων, ἅτινα ἐδημοσίευσε μετὰ μεταφράσεως ὁ Fauriel.

Ἠγάπα δὲ ἐγκαρδίως τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐλυπεῖτο πολὺ διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐχθρικὴν διαγωγὴν τῆς Γαλλίας.

— Ὑπομονή! νέε μου φίλε, μοὶ εἶπέ ποτε, ὁ Γάλλος εἶναι ὄχι μόνον γενναϊόφρων ἀλλὰ καὶ μὲ πολὺν πρακτικὸν νοῦν πε-
προικισμένος. Μὴ ταραττεσθε ἀπὸ τὰ φαινόμενα τῆς στιγμῆς.
Ὁ Γάλλος εἶναι ὁ φυσικὸς σας σύμμαχος.

Ἄλλοτε δὲ πάλιν μοὶ εἶπε· « Ἡ Ἀνατολὴ μόνον διὰ τοῦ
ἰθαγενοῦς στοιχείου δύναται ν' ἀναγεννηθῇ... Ἐξ ὅλων δὲ τῶν
φυλῶν τῆς Ἀνατολῆς ἡ Ἑλληνικὴ μόνη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ
ὡς πυρὴν πολιτισμοῦ (1). »

Εἰς ἄρθρον μου τι δημοσιευθὲν ἐν τῷ Γαλλικῷ Ἀθηναίῳ
ὀφείλω τὴν γνωριμίαν τοῦ κόμητος Μαρκέλλου, λογίου εὐγενοῦς.
Ὁ κόμης ἦτο ἀξιόλογος ἄνθρωπος, ἐν καὶ μόνον ἔχων ἐλάττωμα,
ὅτι ἐλάμβανε κατὰ κόρον ὕφος ἀρχαιοφίλου. Κατήντησε καὶ
ἐμὲ ἀκόμη νὰ ἐπιδεικνύῃ ὡς τι περίεργον.

— Κυρία Μαρκησία, σᾶς παρουσιάζω τὸν κύριον..., ἓνα
Ἀθηναῖον!

Πολλάκις μοὶ ἀπεύθυνε τὸν λόγον Ἑλληνιστὶ ἀπὸ τὴν μίαν
ἄκραν τῆς αἰθούσης εἰς τὴν ἄλλην. Ἀκούοντες τὰς ἡχηρὰς καὶ
ἀκαταλήπτους ἐκείνας λέξεις, οἱ παρεστῶτες ἔστρεφον τὴν κε-
φαλὴν πρὸς ἐμὲ, μὲ παρετήρουν, καὶ ἡρώτα ἕκαστος τὸν γείτονα
ποῖαν γλῶσσαν ὠμίλει ὁ κόμης. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι, μανθάνων
ὅτι ἦτο Ἑλληνικὴ, ἐθαύμαζε τὴν εὐρεῖαν τοῦ οἰκοδεσπότου πο-
λυμάθειαν.

Ἑλληνίς τις, εὕρισκομένη ἐν Παρισίοις, ἀπέστειλεν εἰς τὸν

(1) Ὁ Ἕλλην εἶναι τὸ mens agitans molem πάσης τῆς Ἀνατολῆς. Ὅπου
λείπει αὐτὸς ὑπάρχει βαρβαρότης.

(Ἐπιθεώρησις τῶν δύο Κόσμων. 1844, Μάρτιος.)

κόμητα ἀγγεῖον Ὑμηττείου μέλιτος, τὸ ὁποῖον παρετέθη μίαν ἐσπέραν ἐπὶ τῆς τραπέζης μετὰ τοῦ τεύου· ἀλλὰ μόλις τὸ εὐῶδες προῖόν τοῦ Ἀττικοῦ θύμου ἤγγισε τὰ πορφυρᾶ χεῖλη μιᾶς δουκίσσης, καὶ, ἀπωθοῦσα αὐτὸ μετὰ περιφρονήσεως, ἀνέκραξεν·

— Πούφ! τί ὁσμὴ ἱατρικοῦ!

Ὁ κόμης ἔσπευσε νὰ μοὶ εἴπῃ ἑλληνιστὶ ὅτι ἡ γεῦσις τῶν συμπατριωτῶν του εἶχε διαφθαρῇ, καὶ διὰ νὰ μὲ ἱκανοποιήσῃ ἐπλησίασεν εἰς τὰ χεῖλη του κοχλιάριον πλήρες μέλιτος· ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ ἐπαίσιον μορφασμόν.

.

Ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας εἶχεν ἀποσυρθῇ εἰς τὸ Σαίν-Κλοῦ, περιμένων τὸ ἀποτέλεσμα τῶν περὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἐκλογῶν· εἰσῆλθε δὲ εἰς Παρισίους τῇ 2 Δεκεμβρίου ὡς Ναπολέον III. Ἦμην τοποθετημένος παρὰ τὸ Arc de l'Étoile πλησίον τοῦ καταστήματος τῶν διοδίων φόρων. Τὸ πλῆθος ἦτο ἄπειρον. Πλησίον μου ὑπῆρχε σωρὸς ἐργατῶν, περιπαίζων ὅλα καὶ ὅλους. Κανονοβολισμοὶ ἀναγγέλλουσι τέλος τὴν ἄφιξιν τῆς αὐτοκρατορικῆς συνοδίας (1). Τὸ ἱππικὸν προηγεῖται καλπάζον... ἔπεται λαμπρὸν ἐπιτελεῖον... τέλος ὁ αὐτοκράτωρ μόνος, ἥσυχος, ἀπαθὴς, χαριέντως δαμάζων παράφορον ἵππον... Ὁ λαὸς περιστοιχίζει ζητωκραυγῶν τὸν αὐτοκράτορα καὶ συνωθεῖται πέριξ του ἀκωλύτως.

— Νὰ ἓνας ποῦ δὲν φοβᾶται! λέγει ἰσχυρᾶ τῇ φωνῇ εἰς τῶν γειτόνων μου ἐργατῶν.

(1) Περὶ τὴν μίαν ὥραν τὸ τηλεβόλον ἀντηχεῖ, ὁ αὐτοκράτωρ φθάνει παρὰ τὴν θριαμβευτικὴν πύλην. Συγχρόνως τὰ νέφη διαλύονται, καὶ ἀκτὶς ἡλίου φαιδρύνει τὴν σκηνήν. Ἦτο ὠραῖον θέαμα νὰ βλέπῃ τις τὸν νέον αὐτοκράτορα, διερχόμενον ὑπὸ τὸ θριαμβευτικὸν τόξον, ὅπερ ἀνήγειρεν ὁ θεῖός του εἰς τὴν δόξαν τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ. (Moniteur de Paris).

Καὶ πάντες, ὡς μαγνητισθέντες, ἤρχισαν νὰ ζητωκραυγῶσιν ἔτι ἰσχυρότερον.

Ὁ Ἀβδὲλ Καδὲρ εὐρίσκετο εἰς Παρισίους. Κατῶκει εἰς τὸ ξενοδοχεῖον de la Terrasse· συχνὸν πλῆθος περιεκύκλονε πάντοτε τὴν θύραν, ἐλπίζον νὰ ἴδῃ τὸν περίφημον Ἀραβὰ. Μίαν ἡμέραν εὐρέθην καὶ ἐγὼ ἐκεῖ. Ζητωκραυγαὶ παρατεταμέναι ἐχαίρετisan τὴν ἐξοδὸν τοῦ Ἐμίρου. Ὁ Ἀβδὲλ Καδὲρ ἦτο ἐπ' ὀχήματος, ἐμειδία πρὸς τὸ πλῆθος καὶ ἐσφίγγεν ὅσον πλειότερας χεῖρας ἠδύνατο διὰ τῆς θυρίδος.

— Χάχηδες Παρισιανοί! ἀνέκραξεν ὀπισθέν μου νέος ἐργάτης.

— Ἐ! καὶ τί κακὸν εὐρίσκετε; τὸν ἠρώτησα. Ὁ Ἀβδὲλ Καδὲρ εἶναι ἐχθρὸς νικημένου...

— Σέβεται, κύριε, κάνεις τοὺς ἐχθρούς του, ἀλλὰ καὶ δὲν τοὺς ἐπευφημεῖ.

— Ἀλλὰ δὲν βλέπετε, εἶπε πλησίον μας ἄλλος θεατῆς, τοῦ ὁποίου ἡ προφορὰ ἐμαρτύρει Γερμανικὴν καταγωγὴν, δὲν βλέπετε ὅτι δὲν ἐπευφημοῦν τὸν Ἀβδὲλ Καδὲρ, ἀλλὰ τὴν ἀνδρίαν τοῦ Ἀβδὲλ Καδέρ. Σεῖς οἱ Γάλλοι λατρεύετε τὴν ἀνδρίαν, ὅπου δῆποτε καὶ ἂν τὴν ἴδῃτε...

Δεῖπνον εὐθηνὸν καὶ καλὸν ὑπῆρξε δι' ἐμὲ ἐν Παρισίοις πρόβλημα, ὅπερ οὐδέποτε ἠδυνήθην νὰ λύσω. Ὁ Champfleury, ὁ συγγραφεὺς τόσον ἐπαγωγῶν μυθιστορημάτων, ἐνόμιζεν ὅτι τὸ ἔλυσε, καὶ μοὶ ἔδωκε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ξενοδοχείου του. Εἰς τὸ ὀπισθεν δωμάτιον ἐνὸς καφενείου τῆς ὁδοῦ Pierre Sarrasin εὔρον πραγματικῶς ἀντὶ 30 σολδίων δεῖπνον, τὸ ὁποῖον ἐχωνεύετο τοῦλάχιστον. Εἶχον πέντε ἐξ συνδαιτυμόνας, φιλολόγους, τεχνήτας, νέους ἰατρούς. Συνέπεσέ ποτε λόγος περὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος.

— Άλλας όμιλίας! εἶπεν ό Champfleury, από πολιτικὴν δὲν καταλαμβάνω τίποτε. . . Μοὶ εἶπον ἄλλως τε ότι οἱ Ἕλληνες ἔχουν δίκαιον.

Ἠλλάξαμεν όμιλίαν.

— Πῶς σᾶς φαίνεται ό οἶνος τῆς Κύπρου; τὸν ἠρώτησα.

— Ό οἶνος τῆς Κύπρου! ἀλλὰ από μακρὰν μόνον τὸν εἶδον εἰς τὴν Όπεραν.

.

Τὴν ἐπαύριον τῆς εἰς Παρισίους ἀφίξεώς μου ἔλαβον τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν.

« Σᾶς ἐζήτησα, ἀγαπητέ μου συμπολιῖτα, εἰς τὴν ὁδὸν Βοναπάρτου, ὅπου μοὶ εἶχετε εἰπεῖ ότι κατοικεῖτε, καὶ δὲν σᾶς εὔρον. Ἦθελα νὰ σᾶς εἶπω νὰ δειπνήσετε μαζί ἡ μας τὴν προσεχῆ Τετάρτην περὶ τὴν ἕκτην ὥραν.

« Ἀποκρίθητέ μοι ἀμέσως διὰ τοῦ ταχυδρομείου δύο λέξεις ότι θὰ ἔλθετε.

« Φιλίας.

« Ό στρατηγός Φαβιέρος. »

Ἰπήκουσα εἰς τὴν πρόσκλησιν. Ἐγνώρισα τότε τὴν βαρόνην καὶ τὸν υἱὸν τοῦ στρατηγοῦ.

— Ό κύριος. . . Ἕλληνα, ἔλεγεν ό στρατηγός παρουσιάζων με εἰς τοὺς ξένους, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια συνετέλεσε κατὰ τὰς δυνάμεις της, ὅπως ὅλοι οἱ Ἕλληνες, εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ τόπου του.

Τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα ἐνέπνευσαν ὅλους τοὺς φιλέλληνας, ὠδήγησαν καὶ τὸν Φαβιέρον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄν ὁμως πιστεύσῃ τις τὴν ἀδελφὴν τοῦ ὡραίου πλάσματος, εἰς τὸ ὁποῖον ό Βύρων ἀφιέρωσε τὸν Σιλδ-Ἀρόλδον, αὐτὴ μᾶς τὸν

ἔστειλε. — « Μὲ ἀγαπᾶτε... ἔγὼ δὲν σᾶς ἀγαπῶ... πηγαίνετε νὰ ζητήσετε κἀνὲν βόλι εἰς τὴν Ἑλλάδα... » τῷ εἶπεν εὐγενῶς πῶς.

Ὁ Φαβιέρος οὐδέποτε ἀνεμίχθη εἰς τὰς πολιτικὰς τοῦ τόπου ἔριδας. Ἐμεινε πάντοτε στρατιώτης· ἔζη μετὰ τῶν στρατιωτῶν, καὶ εἰς αὐτοὺς κατέστη σεβαστὸς, ἀγαπητὸς, ἐπίφοβος.

Ἡ δόξα τὸν εὗρεν εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐκτοτε συνεταυτίσθη μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ αὐτὸν προσέβαλλεν ὁ προσβάλλων ἐκείνην. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ὁ φιλελληνισμὸς τοῦ ἔφθασεν εἰς τὸ ἄκρον. Ἐν δυσμενείᾳ ὧν παρὰ τῇ κυβερνήσει ἐν Γαλλίᾳ, προσεπάθει τεταρτοπλαγίως νὰ κατορθώσῃ νὰ ἀκουσθῇ ἡ γνώμη τοῦ περὶ Ἑλλάδος. Κατὰ τὴν σπουδαιότεραν περιπλοκὴν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος ἠσθένησεν. Ἐν τῇ παραφορᾷ τοῦ πυρετοῦ ὠμίλει ἀδιακόπως περὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς ἡσυχίας ἐζήτει νὰ ἴδῃ ἐμὲ, διότι ἤμην τότε ὁ μόνος Ἕλληνα, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχε σχέσεις. Τὸ εἶδος τῆς ἀσθενείας ἀπῆτει ἄκραν ἡσυχίαν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἰατρὸς δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ἐπιθυμία του. Ἐπὶ τέλους ὁμῶς ἐβαρύνθη καὶ εἶπεν εἰς τὴν οἰκογένειαν· — Μηνύσατε νὰ ἔλθῃ αὐτὸς, ὅπου ζητεῖ... ἀλλὰ προσπαθήσατε νὰ ᾔναι βραχεῖα ἡ συνέντευξις.

Ἡ βαρόνη μοὶ ἐπανέλαβε τοὺς λόγους τοῦ ἰατροῦ.

Εἰσῆλθον εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ ἀσθενοῦς.

— Ἐ! ἦλθατε, εἶπεν... λοιπόν... πῶς πηγαίνει ἡ ὑπόθεσις; (ἐνόει τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἡπείρου)... Μοῦ γράφουν ἀπὸ κάτω, ἀλλὰ τί ἐμπορῶ νὰ κάμω ;... Ἐπειτα βλέπετε καὶ εἰς ποίαν κατάστασιν εἶμαι...

Ἡ βαρόνη, καθημένη εἰς τὴν θύραν, ἔβηξεν.

— Θὰ ἐπανέλθω, εἶπον εἰς τὸν στρατηγόν, ὅταν θεραπευ-

θῆτε ἐντελῶς.. τώρα εἰσθε πολὺ ἀδύνατος... Ἐπειτα δὲν ὑπάρχει καὶ τίποτε σπουδαῖον... Ἄμα μάθω τίποτε, σᾶς τὸ ἀναγγέλλω.

Μετὰ τρεῖς μῆνας ὁ στρατηγὸς, ἀναλαβὼν ἐντελῶς καὶ ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἐξοχῆς, μοὶ ἔγραψεν.

« Ἀγαπητέ μου..., εἶμαι εἰς Παρισίους διὰ τρεῖς ἡμέρας. Ἐὰν θέλετε, ἐλᾶτε νὰ μὲ ἰδῆτε μίαν πρωΐαν. Θὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς προσφιλοῦς μας Ἑλλάδος.

Φιλίας. »

Τοιαύτας προσκλήσεις μοὶ ἔστελλε συχνὰ, καὶ ἠδυνήθην νὰ τὸν γνωρίσω καλῶς. Ὁ Φαβιέρος ὠμίλει πολὺ, δὲν ἠνείχετο ἀντιλογίαν καὶ, λαλῶν, ἐχειρονόμει. Εἶχε τὸ βλέμμα ζωηρόν. Οἱ χαρακτῆρες τῆς μορφῆς, καίτοι ἠὺλακωμένοι ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἦσαν ἔτι ἀνδρικοὶ καὶ μεγαλοπρεπεῖς, σύναμα δὲ καὶ γλυκύτητός τινος μὴ στερούμενοι. Τὸ δὲ βάδισμα ἦτο στερεόν.

Μίαν ἡμέραν τὸν εἶδον νὰ εἰσέλθῃ ἀσθμαίνων εἰς τὸ δωμάτιόν μου.

— Πῶς! ἀνέκραξα, στρατηγέ! ἀνέβητε τέσσαρα πατώματα;

— Ἦλθον νὰ ὁμιλήσωμεν ὀλίγον διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ ἡ καταρῖρόή σας δὲν σᾶς ἀφίνει νὰ ἔρχεσθε σεῖς εἰς τὸν οἶκόν μου.

.

Ἐκ πάντων ὅσοι ἔκραξαν « Σταυρωθήτω! » κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιος εἶναι ὁ κύριος Ἀβούτ (1).

Λυποῦμαι, τὸ ὁμολογῶ ἀφελέστατα, διότι ὁ κύριος Ἀβούτ

(1) Εἰς τῶν κεκηρυγμένων θαυμαστῶν τῆς Τουρκίας πρὶν ἢ καταστῇ τοιοῦτος ἀπετάθη πρὸς τὸν κύριον Μαυροκορδαῶν, πρέσβυν τότε τῆς Ἑλλάδος ἐν Παρίσις καὶ τῷ ἐλάλησεν ὡς ἐξῆς περίπου· « Μοὶ προσφέρουν 2,000 φράγκα κατὰ μῆνα διὰ νὰ γράφω ὑπὲρ τῆς Τουρκίας. Προτιμῶ νὰ λαμβάνω μόνον 800 καὶ νὰ γράφω ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. » Ὁ κύριος οὗτος εἶχε φιλελληνισμόν 40 τοῖς 400. Τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο ἤκουσα ὡς ἀληθές, καὶ ὅμως διστάζω νὰ τὸ πιστεύσω, στηριζόμενος πρὸ πάντων εἰς τὸ ὄνομα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος προσώπου.

ἔχει πνεῦμα, ἤξεύρων ὅτι ὁ λαλῶν εὐφυῶς πρὸς λαὸν εὐφυῇ κερδίζει πάντοτε. Ὁ φίλος μου Βίκτωρ Φουρνέλ, νέος συγγραφεὺς, μέγα ὑποσχόμενος μέλλον, εἶδέ ποτε ἐπὶ τοῦ γραφείου ἐνὸς δημοσιογράφου τὸ ἔργον τοῦ κυρίου Ἀβούτ. — Αναγινώσκετε τὴν Σύγχρονον Ἑλλάδα; ἠρώτησεν.

— Ναὶ, ὠραῖον βιβλίον, εὐφυστάτον!

— Ἀλλὰ μοῦ εἶπαν ὅτι εἶναι συρράφη ψεύδους καὶ συκοφαντίας. . . .

— Δὲν ἤξεύρω. . . ἤξεύρω μόνον ὅτι εἶναι πλήρες πνεύματος.

Παρεπονούμενη ἄλλοτε εἰς φιλολογικὴν καὶ πολιτικὴν ἐπιστημότητα διὰ τὴν ὑποδοχὴν, ἧς ἐτύγχανε τὸ ἔργον τοῦ ποτὲ μαθητοῦ τῆς Γαλλικῆς σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν.

— Εἰσθε νόστιμος, μοὶ ἀπεκρίθη· εἰς τὴν Γαλλίαν περιπαίζομεν ὅλα, περιπαίζομεν καὶ τὸν ἑαυτὸν μας ἀκόμη, ὅταν δὲν ἔχωμεν ἄλλην ὕλην, καὶ θέλετε νὰ σεβασθῶμεν τὴν Ἑλλάδα σας; Καὶ ὅμως δὲν ἔλειψαν ἐπικρίσεις εἰς τὸ ἔργον τοῦ κυρίου Ἀβούτ. Ὁ κύριος Gérusez ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως τὸ κατέκρινε δριμύως, καὶ τοῦτον ἐμιμήθη ὁ κύριος Pontmartin ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει, προσβαλὼν συγχρόνως καὶ ἀρνησιθρήσκους τινὰς φιλέλληνας τοῦ 1821. Ὁ κύριος Γιραρδῖνος τέλος, ὁ εὐφυστάτος τῶν Γάλλων κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν συμπατριωτῶν του, ἔπλεξεν ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν Συζητήσεων τὸ ἐγκώμιον τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀντλήσας ἐπιχειρήματα ἐξ αὐτοῦ τοῦ βιβλίου τοῦ κυρίου Ἀβούτ. Ἡ Παρισινὴ ἐπιθεώρησις μ' ἐζήτησεν ἄρθρον τι περὶ τῆς Συγχρόνου Ἑλλάδος· ἐνδοὺς δ' ἔγραψα λέξεις τινὰς, δι' ὧν, ἀναγνωρίζων τὴν φιλολογικὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου, ἐπεκαλούμην τοῦ ἰδίου συγγραφέως τὰ αἰσθήματα (1).

(1) Revue de Paris, 1 Σεπτεμβρίου 1854. Ἐκτοτε ὁ κύριος Ἀβούτ κατέστη

Ἡ ἐπιτυχία τῆς Συγχρόνου Ἑλλάδος ἥνοιξε τὴν ὄρεξιν καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ ἐν χορῷ μᾶς ἐκήρυττον ἀξίους διὰ κρέμασμα. Ἄλλως τε τὸ Γαλλικὸν κοινὸν εἶναι τόσον εὐαπάτητον καὶ τόσον ἀγνοεῖ τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα· πολλοὶ ἠξεύρουں τὴν Κίναν κάλλιον τῶν Κινέζων, καὶ ἐν τούτοις συγγέουσιν ἐνίοτε τὴν πρωτεύουσάν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου μὲ τὰς Ἀθήνας τῆς Ἀμερικῆς.

Μίαν ἡμέραν ὁ διευθυντῆς σπουδαιοτάτου Γαλλικοῦ περιοδικοῦ, ἀνὴρ νοήμων καὶ πεπαιδευμένος, ἀλλ' οὐδέποτε ἐξελθὼν τῶν Παρισίων, μοὶ ἔλεγεν ὅτι δὲν ἔχομεν τυπογραφεῖα εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ὅτι αἱ ἐφημερίδες μας τυπόνονται εἰς Παρισίους!!! Πολλοὶ δὲν θὰ πιστεύσωσι τὸ ἀνέκδοτον αὐτὸ, διότι ἡ ἀλήθεια πολλάκις δὲν εἶναι πιθανή, καὶ ὅμως εἶναι ἀληθέστατον. Ἄλλοτε εἰς δεῖπνον παρὰ τῷ στρατηγῷ Φαβιέρῳ ἀριστοκρατικὴ τις κυρία μοὶ ἔλεγε, « Σεῖς οἱ Τοῦρκοι. . . »

— Ἀλλὰ δὲν εἶμαι Τοῦρκος, κυρία, ἀνέκραξα, ἀναπηδῶν ἐπὶ τῆς ἑδρας μου, εἶμαι Ἕλλην!

— Τοῦρκος, Ἕλλην δὲν εἶναι τὸ ἴδιον;

Τὸ ἄκρον ἄωτον ὅμως τῆς τόσον κολακευτικῆς δι' ἡμᾶς πολυμαθείας ταύτης εἶναι οἱ ἀκόλουθοι λόγοι Παρισινοῦ τινος ἱατροῦ. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οἱ Τοῦρκοι ἐκαλοῦντο Ἕλληνες!

Ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς κατὰ τῶν Ἑλλήνων κατακραυγῆς ἐπνίγετο ἡ φωνὴ σοβαρῶν τινων ἀνδρῶν, εἰς διαφόρους ἀνηκόντων μερίδας, καὶ καλῶς γνωρίζόντων τὴν κατάστασιν τῆς Ἀνατολῆς. Μόνος ὁ κύριος Γираρδῖνος ἐλάλει ἐκ βήματος, ὅθεν πανταχοῦ ἀντήχει ἡ ἰσχυρὰ φωνή του.

εἰς τῶν θερμοτάτων φίλων τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ τελευταῖα ἔργα του καὶ ἰδίως ἡ ἐν τῷ Ἑθνικῷ Ἡμερολογίῳ τοῦ 1863, σελ. 253, δημοσιευθεῖσα ἐπιστολή του.

Τότε ἐσκέφθην νὰ συσσωματώσω τὰς σεβαστὰς ταύτας ἀτομικὰς πεποιθήσεις καὶ νὰ τοῖς παράσχῃ πλείονα δημοσιότητα. Τὸ ἔργον ἔμελλε νὰ ἐκδοθῇ ὑπὸ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν· « Ἡ Ἑλλὰς καὶ οἱ Ἕλληνες, σελίδες ἀνέκδοτοι τῶν ΚΚ. Ampère, Dubois, Maxime Du Camp, Saint-Marc Girardin, Lebrun, Charles Lenormant, John Lemoinne, Charles Lévêque, Prosper Mérimée, comte de Marcellus, Édouard Laboulaye, Vladimir Brunet de Presle, Augustin Thierry, Villemain, etc., etc., συναχθεῖσαι καὶ δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ Ἑλλήνος. »

Τοῦ ἔργου ἔμελλε νὰ προταχθῇ ὁ ἐξῆς βραχὺς πρόλογος·

« Ἡ περὶ τῆς Ἑλλάδος γλῶσσα τινῶν ἐφημερίδων παρήγαγε διπλὴν παρανόησιν. Ἀφ' ἐνὸς μὲν οἱ Ἕλληνες ἐπίστευσαν ὅτι ἀπώλεσαν τὰς συμπαθείας τῆς Γαλλίας, ἀφ' ἐτέρου δὲ πολλοὶ Γάλλοι, ἀπατηθέντες, ἔκριναν ἥκιστα εὐμενῶς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ ν' ἀποδείξω εἰς τοὺς μὲν ὅτι δὲν ἀπώλεσαν τὰς συμπαθείας, ἃς περὶ πολλοῦ ποιοῦνται, εἰς τοὺς δὲ ὅτι ἐγένοντο θύματα προμελετημένης σκευωρίας, συνήνωσα ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ διαφόρους μαρτυρίας ἀνδρῶν, ὧν τὸ ὄνομα μόνον εἶναι ἐγγύησις διὰ τὸ κοινόν. »

Αἱ διάφοροι μονογραφίαι ἤθελον ἔχει σχέσιν πρὸς ἀλλήλας. Ὁ κύριος Γираρδῖνος ἐκ τῆς ἀνεκδότου ἀλληλογραφίας του κατὰ τὸ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ταξείδιόν του ἤθελεν ἐξαγάγει πραγματείαν περὶ τοῦ Μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος. Ὁ κύριος Villemain εἶχε γράψει λέξεις τινὰς περὶ Καποδιστρίου, ὃν ἐγνώρισε προσωπικῶς πολὺ πρὶν ἢ καταστῇ κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος. Ὁ κύριος Ampère μ' ἐζήτησε βιογραφικὰς σημειώσεις περὶ Κωλέττη. Ὁ κόμης Μάρκελλος εἶχεν ἀναδεχθῇ νὰ βιογραφήσῃ τὸν λυρικὸν ἡμῶν ποιητὴν Χριστόπουλον· ὁ κύριος John Lemoinne μοὶ εἶχεν ὑποσχεθῇ νὰ φιλοσοφήσῃ περὶ τῆς

στατιστικῆς τῆς Ἑλλάδος. Ὁ κύριος Charles Lénêque εἶχεν ἐπιγράψει τὸ ἔργον του· Περὶ τῆς φιλοξενίας τῶν Ἑλλήνων. — Τί ὀφείλει ἡ ἀρχαιολογία εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα. Ὁ κύριος Κάρολος Λενορμὰν ἔμελλε ν' ἀναθεωρήσῃ τὴν ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν Συζητήσεων τοῦ 1845 δημοσιευθεῖσαν Παραβολὴν τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ Τούρκων πρὸς τὴν σημερινήν. Ὁ κύριος Brunet de Presle, ὁ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Σεκουάνα γεννηθεὶς οὗτος Ἕλληνας, ἔγραψε τὴν Ἱστορίαν τῶν ἐν τῇ Δύσει Ἑλλήνων μεταναστῶν ἀπὸ ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως ἄχρι σήμερον. Ὁ κύριος Ἐδουάρδος Laboulaye μοι εἶχεν ὑποσχεθῇ ἄρθρον περὶ τῆς νομοθεσίας τῆς νέας Ἑλλάδος. Ὁ κύριος Maxime Du Camp ἔγραψε κατ' αἵτησίν μου ἄρθρον τι ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Οἱ νεώτεροι Ἕλληνες (1). Ὁ κύριος Dubois, ὁ ποτὲ συντάκτης τῆς Σφαίρας καὶ εἰσηγητὴς τῆς ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ δανείου ἐπιτροπῆς ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Ἀντιπροσώπων ἐπὶ

(1) Στέλλων μοι τὴν ὕλην ὁ κύριος Du Camp μοι ἔγραψε τὰ ἐξῆς· « Κύριε, ὅ,τι εἶπον ἐν τῇ Παρισινῇ Ἐπιθεωρήσει εἶναι ὅλως ἀνάξιον προσοχῆς· διότι δὲν εἶναι εἰ μὴ ἀσθενεστάτη ἔκφρασις τῶν σκέψεών μου. Καὶ ὅμως ἔλαβον τὰ ἐπισκεπτήρια πολλῶν συμπατριωτῶν σας καὶ βαθέως συνεκινήθην ἐπὶ τῷ δείγματι τούτῳ τῆς εὐμενείας.

« Τὴν δευτέραν ἐτελείωσα τὸ ἔργον, ὅπερ μ' ἐζητήσατε· μοι ἐχρειάσθη μία ἐβδομάς διὰ νὰ τὸ ἀναθεωρήσω τυπωμένον· διότι ἔχω τὴν ἐλευσινὴν καὶ πολυέξοδον συνήθειαν νὰ τελειόνω κυρίως ὅ,τι γράφω εἰς τὰς τυπογραφικὰς διορθώσεις.

« Πιστεύσατε, κύριε, ὅτι λογίζομαι εὐτυχὴς, δοὺς ἀσθενὲς δεῖγμά συμπαθείας εἰς ἔθνος, ὅπερ ἐγκαρδίως ἀγαπῶ, κτλ. »

Maxime Du Camp.

Τὸ ἔργον ἐδημοσιεύθη ἀργότερα εἰς τὴν Παρισινὴν Ἐπιθεώρησιν τῆς 1 Μαρτίου 1856. Ζητήσας τὸν K. Ducamp τὴν ἄδειαν νὰ τὸ μεταφράσω Ἑλληνιστὶ, παραλείπων μέρη τινὰ, ἔλαβον τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν· « Ἡξεύρετε, διὰ τίνα ἐγράφη τὸ ἄρθρον αὐτὸ, καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς εἰπῶ ὅτι ἔχετε τὴν ἄδειαν νὰ τὸ δημοσιεύσητε Ἑλληνιστὶ, ὅπως ἂν ἐγκρίνητε. Εὐτυχὴς θέλω λογισθῇ, ἐὰν τὸ μικρὸν αὐτὸ ἄρθρον εὐχαριστήσῃ τοὺς συμπατριώτας σας, ἀποδεικνύων αὐτοῖς πόσον ζωηρὰς συμπαθείας ἔχουσιν ἐν Γαλλίᾳ. »

υπουργείου Soult, ἔμελλε νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα· Διατί ἡ Ἑλλάς δὲν ἐπλήρωσε τὸ δάνειον; Τὸν αὐτὸν φιλέλληνα, ἐκτελεστὴν τῆς διαθήκης τοῦ Jouffroy, εἶχα παρακαλέσει νὰ μοὶ παραχωρήσῃ ἀνεκδότους τινὰς σημειώσεις αὐτοῦ περὶ τοῦ κυρίου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, πρωθυπουργοῦ τότε. Ὁ κύριος Πισκατόρης διὰ προσωπικοῦς λόγους ἀπεποιεῖτο νὰ συνεργασθῇ· ἀλλ' ἡ κυρία Πισκατόρη μοὶ ὑπέσχετο σελίδας τινὰς τῆς κυρίας κομήσσης Gasparin περὶ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος καὶ τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας. Ὁ κύριος Augustin Thierry καὶ ἀτομικῶς ὑπέσχετό τι καὶ παρὰ τῷ κυρίῳ Cousin ἔμελλε νὰ μεσολαβήσῃ. Ὁ κύριος Γираρδῖνος προσεπάθει νὰ βάλῃ τὸν κάλαμον εἰς τὴν χεῖρα τῶν K.K. Sainte-Beuve, Rémusat καὶ D'Haussonville, οὓς δὲν ἐγνώριζον προσωπικῶς, « καὶ, μοὶ ἔγραφε, ἐστρατολόγησα ἤδη ὑπὸ τὴν σημαίαν σας τὸν κύριον Lebrun. » Μόνος ὁ κύριος Μεριμέ οὐδὲν ὑπέσχετο· ἀλλ' ἐγὼ, γνωρίζων τὴν εὐγενῆ ψυχὴν τοῦ διασήμου συγγραφέως, ἤμην βέβαιος ὅτι τινὲς τῶν ἀρίστων σελίδων τοῦ ἔργου ἤθελον φέρεи τὴν ὑπογραφήν του.

Τὰ χειρόγραφα εἶχον ἤδη ἀρχίσει νὰ μοὶ στέλλωνται, καὶ συνεφώνουν ἤδη μετὰ τοῦ ἐκδότου, εἰς ὃν εἶχον παραχωρήσει δωρεὰν τὸ δικαίωμα, ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ νὰ πωλῇ ἕκαστον τόμον ἀντὶ 3 φράγκων, ἐνῶ συνήθως οἱ εἰς 8^{ον} τόμοι τιμῶνται 5-6 φράγκων. Ὁ Ἕλλην γλύπτης Κόσσος εἶχεν ἀναδεχθῇ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν εἰκόνων τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους.

Μετὰ τοῦ κυρίου Κόσσου διεφωνοῦμεν περὶ τοῦ ἐὰν ἔπρεπε νὰ φέρῃ ὁ βασιλεὺς τὴν Ἑλληνικὴν στολὴν· ὁ κύριος Γираρδῖνος εἶχε κηρυχθῇ ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης.

Ἦμην ὑπερήφανος διὰ τὴν ἐπιχείρησίν μου. Ἐδείκνυον μίαν ἡμέραν εἰς τὸν Κ. Γираρδῖνον φύλλον τι τῆς Πανδώρας καὶ

τῆς Ἀθηνᾶς, ὅπου ἐγίνετο μνεία τῶν προσπαθειῶν μου, ὅπως ἐκτιμηθῇ δικαιότερον ἢ Ἑλλάς ἐν Γαλλίᾳ. « Ἐ! μοὶ εἶπεν ὁ περίδοξος φιλέλλην, τί θὰ εἰποῦν, ἀφοῦ δημοσιευθῇ ἡ Ἑλλάς καὶ οἱ Ἕλληνες; »

Τῇ ἀληθείᾳ ἐνεθουσίῳν ἐξ ἡδονῆς. Ἐν μέσῳ τῶν γιγαντίων παρασκευῶν τῆς παγκοσμίου ἐκθέσεως ἐν καὶ μόνον εἶχον πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, τὸν εἰς 8^{ον} τόμον μου!

Τῇ 4 Ἰουνίου ἔλαβον τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν τοῦ κυρίου Villemain· « Μυρίας εὐχαριστήσεις διὰ τὸ βιβλίον, ὅπερ ἔλαβον (1). Προλαμβάνετε, μοὶ φαίνεται, τὴν μαρτυρίαν, ἣν μὲ ζητεῖτε περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ τόπου σας. Τί δύναμαι νὰ γράψω ἐγὼ ἀντάξιον τῶν ἐπιτυχῶν ἐκείνων δοκιμίων προϊόντων ἐμπνεύσεως ἅμα καὶ ἀναμνήσεως δι' ὧν ἀνανεοῦτε τὰ προσφιλῆ δημοτικὰ ἄσματα τῆς νέας Ἑλλάδος, τὰ ὑπὸ τοῦ Faugiel μεταφρασθέντα; Ποσάκις ἤκουσα τότε, κύριε, τὸν Καποδίστριαν λαλοῦντα περὶ τῆς φυσικῆς εὐφυΐας τῶν Ἑλλήνων! Τοὺς λόγους αὐτοῦ θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς ἐπαναλάβω· διότι ἐγὼ τίποτε ἄλλο δὲν ἤξεύρω, εἰμὴ νὰ συμμερίζωμαι τὰς εὐχὰς τοῦ φίλου μας κυρίου Γираρδίνου. »

Τῇ 4 Ἰουνίου λοιπὸν ὁ μέγας συγγραφεὺς μοὶ ἀνενέου τὴν ὑπόσχασίν του, καὶ τῇ νυκτὶ τῆς 9 οἰκογενειακὴ ὑπόθεσις μὲ ἠνάγκαζε νὰ καταλίπω ἐσπευσμένως τὴν Γαλλίαν.

Μετὰ ἓν ἔτος, εὐρισκόμενος εἰς Ἀθήνας, προσεπάθησα καὶ πάλιν νὰ πραγματοποιήσω τὸ σχέδιόν μου· ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσα. Ἄλλως τε ἡ εὐκαιρία εἶχε πλέον παρέλθει· διότι ὁ Γαλλικὸς τύπος ἔπαυσε νὰ καταφέρηται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἅμα ἔπαυσε νὰ ἐνδίδῃ εἰς δολίας εἰσηγήσεις.

M. Π. Β.

(1) Τῷ εἶχον προσφέρει τὸ ἐπιγραφόμενον βιβλιάριόν μου Contes et poèmes de la Grèce moderne.